

Elämän perkeleellistäminen Martti Lutherin tapaan

1. Johdanto tutkimukseen ja paholaisen historia
 - a. spekulatiivisen demonologian sijasta saatanan *tekojen* tutkimista
 - b. Saatanan rooli kirkon historiassa dualismin kanssa rajankäyntinä
 - i. vainottu alkukirkko vs. "tämän maailman jumala"
 - ii. erämaaisät ja kilvoittelu demoneja vastaan
 - iii. skolastinen teologia ja kyvyttömyys käsitellä Saatanaa
 - iv. keskiajan mystikot ja kataarit – hartauselämän demonologian nousu
2. Perkele luomisen alueella
 - a. taudit, onnettomuudet, rajuilmat paholaisen työnä
 - b. *creatio continuata* kääntäen sovellettuna paholaiseen
 - c. noidat ja poltergeistit
 - d. kutsumuksen pyhyiden uudelleenlöytäminen perkeleen vastustamisen kautta
3. Perkele ja kirkko
 - a. Saatanan kirkko käärmeen sanalle rakentuvana kopiokirkkona
 - b. valkoisen perkeleen uskonto – aatosta jaloa ja alhaista mieltä
 - c. sanan saarna eksorsistisena tekona
4. Perkele ja yksittäinen kristitty
 - a. riivaus ja sen sellainen
 - b. omantunnon syytökset ja evankeliumiin turvaaminen
5. Päätös ja sovellukset
 - a. arkipäivän perkeleellistyminen – militia Christi
 - b. Luther ja *hesykhia*

1. Johdanto

1.1. Johdanto tutkimukseen ja sisällön esittely

Tutkimuksen päämääränä ei ollut demonologialla spekulointi, persoonallisen pahan olemuksen selvittäminen tai muukaan sellainen. Sen sijaan pyrin ymmärtämään saatanan töitä – mitä hän *tekee* enemmän kuin mikä hän *on*. Vaikka sielunvihollisen olemuksen pohtiminen voisikin osoittautua mielenkiintoiseksi, sellainen kuitenkin olisi ollut hankalaa myös lähdemateriaalin kannalta. Martti Lutherin ajattelussa Saatana ei ollut teologinen salaisuus paljastettavaksi tai älyllinen pulma ratkottavaksi vaan persoonallinen, erittäin aktiivinen ja vaarallinen henki. Spekulaation sijasta tätä aihetta tuli lähestyä kristittynä elämisen kautta saadun käytännön kokemuksen avulla. Lutherin tavoite ei ollut ”ratkaista Saatanaa” vaan taistella häntä vastaan evankeliumin aseina. Lähdemateriaali vaikutti kysymyksenasetteluun, kuten tutkimuksessa kuuluu.

Heiko A. Oberman toteaa Luther-elämäkerrassaan (*Luther: Man Between God and the Devil*), että Lutheria ei voida oikein ymmärtää, mikäli hänen käsitystään demonisesta todellisuudesta ei käsitellä. Tästä seuraa, että Lutherin tekemiä teologisia oivalluksia ei voida koko täyteydessään soveltaa kirkon elämään, ellei niiden oivallusten taustalla ollut käsitystä henkimaailmasta tiedosteta ja arvosteta. Oberman väittääkin: ”Jos Jumalalle vastakkaisten voimien todellisuutta ei ymmärretä, Kristuksen inkarnaatio sekä syntisen vanhurskautus ja kiusaukset jäävät pelkiksi mielen pohdinnoiksi uskon kokemusten sijaan.”¹ Jos Oberman on oikeassa väitteessään, kirkolle on välttämättömän tärkeä säilyttää ymmärryksensä paholaisen suhteen – tai löytää se uudelleen, mikäli se on jo hävinnyt.

Paholainen ei ole teologinen *locus* muiden joukossa, ja tuskin missään tämä on niin selvästi nähtävissä kuin Lutherilla. Vaikka Lutherin englanninkielelle käännettyissä teoksissa yksistään sana ”Devil” (paholainen) esiintyy 7047 kertaa, ei tästä tekstimäärästä löydy yhtäkään teologista tutkielmaa tai hartauskirjoitusta jonka ainoana aiheena olisi demonologia. Kuitenkin Paholainen on kietoutuneena mukaan kaikkeen, mitä Luther kirjoittaa – oli sitten kyse ihmisestä, Jumalasta, Kristuksesta tai luomakunnasta. Paholainen ei ole yksittäinen, eristettävissä oleva kysymys, vaan hän on läsnä kaikessa, mistä Luther opettaa ja saarnaa.

Tämä materiaalin runsaus tekee luonnollisesti vaikeaksi tyhjentävällä tavalla selittää, mitä Luther paholaisesta ajatteli. Tässä tutkimuksessa aihetta lähestyttiin kolmen elämänalueen, (tai ”taistelulentän”, jos niitä siten haluaa nimittää) kautta. Näistä elämänalueista muodostuivat tutkimuksen pääluvut, jotka johdannon jälkeen ovat: saatanan hyökkäykset luomisen alueella (1), saatanan hyökkäykset kirkkoa ja oppia vastaan (2) ja saatanan hyökkäykset yksittäistä kristittyä vastaan (3).

1.2 Paholaisen historia kristillisen kirkon teologiassa

Aikaekonomisista syistä eksegeettinen tarkastelu paholaisesta Raamatussa jätetään nyt pois. (Aihe voisi olla kyllä hyvä nuorille eksegeeteille.) Sen sijaan paholaisen rooli kirkon historiassa on tarpeellista ja hyödyllistä kuvata.

Varhaiset kristityt ymmärsivät maailman Kristuksen ja Paholaisen taistelulentäksi. Koska kirkko oli Kristuksen ruumis, tästä hengellisestä taistelusta tuli myös taistelu kirkon ja epäuskoisen maailman välillä. Ignatius Antiokialainen kuvasi Saatanaa tämän aikakauden hallitsijaksi ja maailman ruhtinaaksi. Tällaista puhetapaa on joskus kavahdettu gnostilaisuutena, mutta se ei lopulta eroa siitä, miten Paavali nimittää Perkelettä ”tämän maailman jumalaksi” (2. Kor. 4:4). Varsin pian näitä asioita pohtiva huomaakin, että yksinkertainen jaottelu ”dualismiin” ja ”ei-dualismiin” on riittämätön kuvaamaan kristinuskon ymmärrystä Jumalan ja Saatanan suhteesta. Jeffrey Russel toteaa: ”Osa kirjoittajista yhäkin yksinkertaistavasti olettaa,

¹ Heiko A. Oberman, *Luther: Man between God and the Devil* (New Haven & London: Yale University Press, 1989), 105.

että uskonnot joko ovat dualistisia tai sitten eivät ole, ja että kristinusko ei ole dualistinen uskonto. Todellisuudessa kirjo vaihtelee vahvan monistisista vahvan dualistisiin uskontoihin, ja kristinusko sijoittuu suunnilleen keskivaiheille – hieman riippuen kustakin teologista.² Se, että varhaisessa kristinuskossa ei ollut painetta monismin suuntaan, osaltaan viestii siitä, että dualismi – jopa torjuttaessa – oli jotenkin lähempänä kristillistä ajattelutapaa kuin sille vieras monismi.

Kolmannella ja neljännellä vuosisadalla kristinuskossa vahvistunut dualismi voi osittain selittyä Rooman imperiumin epävakaudella.³ Keisari Konstantinuksen kääntymys ja kristinuskolle laillisen aseman turvaaminen vuodesta 311 alkaen johtivat kristittyjen vainojen päättymiseen. Kristittyjen uskonelämä ei vuosisatojen vaikeuksien aikana ollut ainoastaan *mukautunut* ulkoiseen paineeseen, vaan tietyllä tapaa jopa *tarvitsi* sitä. Luostarilaitoksen synty ja laajeneminen osaltaan vastasi tähän tarpeeseen.

Varhainen kirkko ei tarkoittanut luostarielämää sellaiseksi rauhan ja sisäisen harmonian elämäntavaksi, jollaiseksi se nykyään usein mielletään. Areenan hiekalle vuodatettu marttyyrien veri loi taistelevan uskon ihanteen, ja vainojen lakattua tämä jatkui erämaaisien kilvoituksessa. Ajan käsityksen mukaan juuri autiomaat olivat paikkoja, joissa pahat henget majailivat, ja tämä näkyy myös Raamatussa, Mt. 12:43: ”Kun saastainen henki lähtee ihmisestä, kuljeksii se autoita paikkoja (sananomukaisesti: ’vedettömiä seutuja’) ja etsii lepoa, eikä löydä.” Luostarielämä merkitsi vapaaehtoista asettautumista kamppailuun demonien kanssa niiden omimmalla alueella autiomaassa ja yksinäisyydessä. Russel kuvaa: ”Kun munkki vetäytyi erämaahan, hän varautui kamppailemaan sekä fyysisesti että moraalisesti demonien laumoja vastaan, puolustuksenaan Kristuksen suojeluksen alla eletty askeettinen elämä.”⁴ Hengellistä kasvua ei leimannut yhä syvenevä sisäinen rauha, vaan päinvastoin: ”Mitä pitemmälle ihminen hengellisesti kehittyi, sitä voimakkaammiksi vihollisen hyökkäykset kävivät. Munkit ottivat marttyyrien paikan ’Jumalan atleetteina’.”⁵

Varhaiskeskiajan käsitykset Paholaisesta perustuivat pitkälti erämaaisien kokemuksiin. Bragan konsiili vuonna 563 tuomitsi dualistiset tavat paholaisesta puhumisesta, hyläten ajatukset siitä, että Paholainen ei olisikaan Jumalan luoma olento, vaan olisi syntynyt ja pysyisi olemassa jotenkin Luojusta riippumatta.⁶

Sydänkeskiajalla taiteilijoiden mielenkiinto Saatanaa kohtaan kasvoi samalla kun teologien väheni. ”Humanismi, dualismin skolastinen torjunta, Anselm Canterburylaisen sovitusoppi ja aristotelinen etiikka kaikki yhdessä pienensivät Luciferin merkitystä teologiassa niin, että hänestä usein jäi jäljelle pelkkä karikatyyri, retoriikan tai propagandan väline.”⁷

Varhaisen kirkon tapaan Paholainen nähtiin äärimmilleen vietyä ei-olentona, luotuna, joka on täysin kääntynyt pois olemassaolonsa lähteestä, Jumalasta. Pahuudesta ei osattu sanoa mitään omaa, se pelkistyi vain puutteeksi ja vääristymiseksi.⁸ Anselm Canterburylainen kehitti tämän ajatuksen huippuunsa teoksessaan Paholaisen lankeemuksesta, lopulta määritellen pahuuden ja Saatanan negaation kautta: paha on *ei-hyvää*. Koska olemassaolo nähtiin hyväksi asiaksi, pahuus on siten myös olemassaolemattomuutta. Äärimmäinen pahuus on pelkkä tyhjiö, mutta sellaisen käsittämiseen ihminen ei kykene. Vaan vaikka pahuuden olemus onkin tyhjiyyttä, sen tuottamat vaikutukset maailmassa ovat hyvinkin todellisia.⁹

Anselmin painotus ristintyöstä Jumalan lain ja vanhurskauden tyydyttämisenä merkitsi sitä, että Paholaisesta tuli käytännössä merkityksetön hahmo kristinuskon ydinkysymyksessä, vanhurskauttamisessa. Anselmia edeltäneet yritykset hahmotella vanhurskauttamisoppi olivat yleensä sisällyttäneet itseensä myös

² Russell, *Satan*, 32.

³ Russell, *Satan*, 149.

⁴ Russell, *Satan*, 166.

⁵ Ibid.

⁶ Jeffrey Burton Russell, *Lucifer. The Devil in the Middle Ages* (Ithaca: Cornell University Press, 1984), 95. Carl E. Braaten writes: “The Devil is like a vacuum that sucks other beings into the void of his own non-being.” Carl E. Braaten, *That All May Believe: A Theology of the Gospel and the Mission of the Church* (Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 2008), 115.

⁷ Russell, *Lucifer*, 161.

⁸ Russell, *Lucifer*, 96.

⁹ Russell, *Lucifer*, 162–163.

ajatuksen *lunnaista* jotka Paholaiselle maksettiin – joskin samaan aikaan mukana oli myös ajatus Saatanan huijaamisesta nielaisemaan pala, jota se ei kyennyt nielemään – Kristus. Vanha katsantokanta piti siten sisällään aina käsityksen rististä, piinasta ja ylösnousemuksesta jonkinlaisena *taisteluna* Kristuksen ja Perkeleen välillä. Kristuksen pelastustyö oli ainakin jossain määrin myös suunnattu Saatanan valtaa vastaan, kukistaen pahan vallan kuoleman ja ylösnousemuksen kautta. Anselmin käsityksessä näkökulma sen sijaan keskittyi Jumalan sisäiseen elämään. Kristuksen kuolema nähtiin sovittavana uhrina, joka tyydytti lain vaatimuksen. Ristiä ei tarvittu niinkään Perkeleen murskaamiseen, vaan jumalallisen oikeuden tyydyttämiseen.¹⁰

Kataarien heresia 1100-luvulla, vahvoine dualistisine painotuksineen, oli osittain vastareaktio sydänkeskiajan teologian heikolle demonologialle. Kataarien halu ottaa Paholainen tosissaan sai aikaan kahtalaisen reaktion. Tavallisen kansan parissa tietoisuus Saatanasta ja hänen väestään voimistui, mutta oikeauskoisten teologioiden halu käsitellä Paholaista osana teologiaa entisestäänkin väheni. Neljäs lateraanikonsiili vuonna 1215 tuomitsi Kataarien opit, ja linjasi ettei edes Paholainen voi olla ”täydellisen paha”, sillä se merkitsisi samalla täyttä ei-olemista, ja niin ei voinut olla. Paholaisessa siis yhä oli jotain hyvää, kuten hänen älynsä, voimansa ja yksinkertaisesti olemassaolonsa.¹¹

Myöhäiskeskiajalla juopa teologian ja kansanuskon välillä kasvoi. Skolastinen teologia noudatti pääosin Anselmin ja Tuomas Akvinolaisen linjaa käsitellessään ”hyvän puutetta” demonologian olennaisimpana ulottuvuutena. Vaikka Paholaisen teologinen käsittely ei juuri akateemikkoja kiinnostanutkaan, kansanhurskaudessa hänen merkityksensä kasvoi. Yliopistojen luentosaleista karkotettu piru löysi uuden kodin maalaiskirkkojen saarnatuoleissa.¹²

Mystiikan uuden aallon kirjoittajat, kuten muun muassa Mestari Eckhart ja Tuomas Kempiläinen, elvyttivät kokemuksillaan kiinnostuksen Paholaiseen. Edetessään meditaation ja mietiskelyn kautta kohti yhdistymistä Jumalan kanssa, sielut joutuivat yhä rajumpien saatanallisten hyökkäysten kohteiksi. Pyhä Fransiskus, Julian Norwichiläinen ja muut kilvoittelijat kertoivat tarinoita hengellisistä kiusauksista, peloista tai jopa Perkeleen väkivaltaisista, fyysisistä hyökkäyksistä.¹³

Keskiajan ja uuden ajan murroskautta on joskus nimitetty ”levottomuuden ajaksi”. Vuodesta 1348 pitkälle 1600-luvulle vaivanneet ruttoepidemioiden, paavillinen skisma ja turkkilaisten eteneminen kohti Euroopan sydänmaita kaikki yhdessä vahvistivat käsitystä pahojen voimien vaikutuksesta maailmassa. Paderbornin konsiili oli jo vuonna 785 hylännyt uskon noituuteen, mutta tästä huolimatta myöhäiskeskiajalla usko magiaan ja noitavoimiin vahvistui, mikä lopulta johti laajamittaisiin noitavainoihin uuden ajan alussa.

Tultaessa 1500-luvulle, Lutherin aikaan, hyvin erilaiset käsitykset Paholaisesta ja demoneista elivät rinnan eurooppalaisessa ajatustavassa. Aika oli hyvin ristiriitaista: humanistien ja renessanssin innostunutta tulevaisuudenuskkoa vastassa oli kirkon rappio ja korruptio ja yhteiskunnalliset jännitteet, ja kaiken kaikkiaan ihmisten yleinen elämänasenne kulki yhä synkempään suuntaan.¹⁴ Kansan käsityksissä Paholainen paitsi kiusasi ihmisiä synteihin, myös hakeutui erityisesti sinne, missä syntielämää ja paheita jo harjoitettiin.¹⁵ Tarinoissa piru kuvattiin toisaalta pelottavana otuksena, jolla oli valta vahingoittaa ihmisiä ja viedä heidät helvettiin, toisaalta taas yksinkertaisena henkenä jota nopeaälyinen ihminen saattoi onnistua huijaamaan. Kansan uskomuksissa keksittiin yhä moninaisempia tapoja suojautua paholaiselta tai karkottaa pahoja henkiä.¹⁶ Teologian tasolla demonologia ei saanut juuri tuulta siipiensä alle, joka osaltaan ehkä selittää sen, että Lutherin tuotannossa ei systemaattisteologista ainesta tästä aihepiiristä juuri löydy.

¹⁰ Russell, *Lucifer*, 170–172.

¹¹ Russell, *Lucifer*, 190.

¹² Russell, *Lucifer*, 275.

¹³ Russell, *Lucifer*, 291. When discussing about the power of the Devil on good people, *Malleus Maleficarum* also states that the greatest sinners are usually not harassed by the Devil nor witches, since such people are already Satan's own. Heinrich Kramer and James Sprenger, *The Malleus Maleficarum*, ed. Montague Summers (New York: Dover Publications, 1971), 73.

¹⁴ Bernhard Lang, “The Devil – Church History” in *Religion Past & Present – Encyclopedia of Theology and Religion*, ed. Hans Dieter Betz, Don S. Browning, Benard Janowski, Eberhard Jüngel (Boston: Brill, 2008), s.v. “Devil,” V, 2.

¹⁵ Russell, *Lucifer*, 72.

¹⁶ See Russell, *Lucifer*, chapter 4; 62–91.

2. Saatanan hyökkäykset luomisen alueella

Paholaisesta on totuttu käyttämään nimitystä ”sielunvihollinen”, mutta Lutherin demonologiassa tämä termi on pelkistävä ja riittämätön. Paholainen ei etsi vain ihmissielujen tuhoa iankaikkisessa kadotuksessa, vaan hän tahtoo myös hävittää heidän ruumiinsa.

2.1. Saatanan hyökkäykset ruumista, kotia ja yhteiskuntaa vastaan

Sairaudet johtuvat pahoista hengistä, jotka myrkyttävät ilman tai istuttavat taudit suoraan uhreihinsa. Paholaiset majailevat ”paksuissa, tummissa pilvissä, joista tulevat raekuurot, salamaniskut ja ukkosenjyrinä”; ne ”myrkyttävät ilman, laitumet ja pellot.”¹⁷ Paholaisen tekoja ei siksi tarvitse etsiä kaukaa – ne ympäröivät jokaista ihmistä hyvinkin nähtävällä ja kouriintuntuvalta tavalla, aikaansaaden kaikenlaista kärsimystä. Luther toteaaakin:

Olen sitä mieltä, että Saatanana tuottaa kaikki kärsimykset, jotka ihmiskuntaa vaivaavat – sillä hän on kuoleman ruhtinas. Pyhä Pietari puhuu Kristuksesta, joka paransi kaikki Paholaisen ahdistamat. Hän ei parantanut vain riivattuja, vaan myös antoi näön sokealle, kuulon kuurolle, puheen mykälle, voimat halvaantuneelle. Siksi uskonkin, että kaikki vakavat vammat ja heikkoudet ovat Perkeleen aiheuttamia.¹⁸

Vaikuttaakin siltä, että Lutherin luontokäsitystä voidaan varovaisesti luonnehtia ”kristillisen animistiseksi” – siinä merkityksessä, että henkien todellisuus on jatkuvassa vuorovaikutuksessa fyysisen maailman ilmiöiden kanssa.

Lutherin käsitys ei selity pelkästään puutteellisella luonnontieteen tuntemuksella tai taikauskolla. Pikemminkin voidaan väittää, että Lutherin käsitys luonnonilmiöissä vaikuttavasta perkeleestä on elimellisesti yhteydessä hänen käsitykseensä *jatkuvasta luomisesta* – *creatio continuata*. Paholainen ymmärtäminen ”kuoleman ruhtinaana” on kytketty Jumalan ymmärtämiseen ”kaiken elämän antajana”. Luther ymmärsi luomakunnan ja luomisen lahjojen olevan Jumalan armon ja rakkauden merkkejä. Vähä katekismuksen ensimmäisen uskonkappaleen selityksessä Luther tunnustaa Jumalan koko maailman luojaksi, mutta myös kaikkien ajallisten tarpeiden antajaksi: ”*Jumala on luonut minut sekä koko luomakunnan, antanut minulle ruumiin ja sielun, silmät, korvat ja kaikki jäsenet, järjen ja kaikki aistit sekä pitää niitä jatkuvasti yllä.*” Jumala myös ”*suojelee kaikilta vaaroilta, turvaa ja varjelee kaikesta pahasta*”. Kaikki tämä tapahtuu ”*yksinomaan isällisestä, jumalallisesta hyvyydestään ja laupeudestaan.*”¹⁹

Tapa, jolla Jumala nämä asiat antaa, jää aina jossain määrin kätkeytyksi. Kuitenkin lopputulos on selvä: **kaikki** hyvät asiat ovat Jumalan luomia, antamia ja ylläpitämiä. Tämäkin tapahtuu Lutherille usein hyvin konkreettisella tavalla. Kauniit ilmat, esimerkiksi, ovat enkelten työtä. Pöytäpuheessa vuodelta 1533, keskustellessaan viimeaikaisesta ukkosmyrskystä, Luther selittää luonnossa vaikuttavaa kaksijakoisuutta. Koska ”*tuulet ovat henkiä*”, myrskysäiden takana ovat pahat henget, kun taas kauniiden ilmojen tullessa tekijöinä ovat enkelit.²⁰

Lutherin käsitystä luomisen alueella toimivasta perkeleestä voidaan siten pitää sovellutuksena luomisen alueella toimivasta Jumalasta. Se, mikä suoraan pätee ihmisen ruumiiseen ja hyvinvointiin, tapahtuu myös perheen ja yhteiskunnan tasolla. Isä meidän -rukouksen neljännessä pyynnössä rukoillaan leivän lisäksi myös hyvää hallitusta, perhettä, lapsia yms. Koska ne ovat Jumalan *creatio continuatan* piiriin kuuluvaa hyvää, niitä myös Perkele vastustaa.

2.2. Saatanan vaikuttamat paranormaalit ilmiöt, noituus ja hirviöt

¹⁷ Martin Luther, *Table Talk*, ed. William Hazlitt (Gainesville, Florida: Bridge-Logos, 2004), 343.

¹⁸ *Table Talk*, 354.

¹⁹ Small Catechism, The Creed, 2. Robert Kolb, Timothy J. Wengert, Charles P. Arand eds. *The Book of Concord : The Confessions of the Evangelical Lutheran Church*. (Minneapolis : Fortress Press, 2000), 354.

²⁰ *Table Talk* from 1533, LW 54:82.

Joskus Saatana puuttui ihmisten elämään suoremmin keinoin. Luther ymmärsi, että demoninen todellisuus saattoi manifestoitua henkien tai henkien kaltaisten olentojen ilmestymisessä, noituudessa ja magiassa tai vaikkapa poltergeist-ilmiössä. Lutherin demonologiaa tutkittaessa tätä puolta ei voida sivuuttaa.

Noituutta Luther käsittelee ehkä laajimmin käsitellessään Galatalaiskirjeen 3:1 ”Kuka on noitunut teidät niin, ettette tottele totuutta?” Se, että Paavali puhuu noitumisesta ja listaa velhouden yhtenä ”lihan tekona” oli Lutherille riittävä todiste siitä, että apostolin mukaan noituus oli mahdollista ja noidat todellisia. Noituuden *vaikutusten* todellisuus on kuitenkin asia, jossa Luther ei ole täysin yksiselitteinen. Luther näet puhuu myös siitä, kuinka noituuden vaikutukset ovat oikeammin *illusorisia*, saatanallista hämäämistä todellisten tapahtumien sijaan. Toisaalta esim. noitien aiheuttamat sairaudet tai onnettomuudet ovat hyvinkin todellisia, eivät vain illuusiota. Noituus on mahdollista, koska Saatana on ”tämän maailman ruhtinas” ja ”tämän maailman Jumala” (Joh. 16:11 ja 2. Kor. 4:4).

Kaikki noituus tapahtuu kuitenkin vain Jumalan sallimuksesta, ja sen päämäärä on sama kuin muussakin saatanan aiheuttamassa kärsimyksessä: epäuskoisten rankaiseminen ja uskovien koetteleminen ja uskon vahvistaminen.

Poltergeist-ilmiö oli tuttu Lutherille, joskin hän nimittää poltergeistiksi laajaa kirjoa okkultistisia ilmiöitä. Eräässä pöytäpuheessa Süpitzilainen pastori pyysi Lutherilta neuvoa tilanteeseen, jossa Saatana oli jo yli vuoden ajan kiusannut häntä heittelemällä astioita ja lautasia aivan hänen päänsä vierestä, ja nauraen ääneen näkymättömissä. Sekä kiusattu pastori että Luther pitivät selvänä, että tällainen ilmiö oli Saatanasta.²¹

Lutherin neuvo oli rukoilla Jumalaa ja myös kertoa saatanalle että senkaltaiset hyökkäykset olivat laittomia, sillä hän (pastori) oli kyseisen talon päämies ja paikallinen pastori. Samassa yhteydessä Luther kuvaa tilannetta jossa hän oli joutunut vastaavankaltaisten hyökkäysten kohteeksi.

Paholainen usein kiusasi minua, kun olin vangittuna Patmokselleni, lintujen valtakunnassa. [Luther viittaa tällä Wartburgin linnaan, jossa hän käänsi Raamattua saksaksi]. Vastustin häntä uskossa ja asetin häntä vastaan tämän sanan: ”Jumala, joka loi ihmisen, on minun, ja kaikki on hänen jalkainsa alla. Jos sinulla on mitään valtaa hänen ylitsensä, sopii kokeilla!”²²

Vaikuttaa siltä, että Lutherilla oli elämänsä aikana useampiakin kokemuksia Saatanan fyysisistä hyökkäyksistä. Toisaalla Luther kuvaa sitä, kuinka Wartburgissa vadit putoilivat pitkin portaita, pöydällä olevat pähkinät alkoivat liikkua itsestään ja yöllä Lutherin sänky alkoi täristä.²³ Vaikka tällaiset ilmiöt voivat olla pelottavia, Luther ei pitänyt niitä vaarallisina. Pelästys ja hämmennys ovat pahimmat tulokset, mitä tällaisista ilmiöistä voi seurata. Jos uhri säilyttää uskon ja rohkeuden, hän selviää hyvin ja kummittelu ajan myötä lakkaa. Koputtavasta hengestä kärsiviä Luther ohjeistaa:

Tehkää ristinmerkki itsekseen ja luottakaa uskoonne. . . . Halveksikaa tätä henkeä vahvassa uskossa ja pankaa rohkeasti toivonne Jumalan sanaan; hän ei kykene vahingoittamaan teitä eikä hyökkäämään Jumalan sanaa vastaan. Älkää huolehtiko, sillä minun käsitykseni mukaan tällaiset räyhähenget eivät ole Jumalan lähettämä rangaistus. Omin luvun ja omaksi ilokseen ne koettavat turhaan säikäyttää meidät – sillä niillä ei ole valtaa oikeasti vahingoittaa ihmisiä.²⁴

²¹ Table Talk from 1538, LW 54:280.

²² Ibid.

²³ Bengt R. Hoffman, *Theology of the Heart: The Role of Mysticism in the Theology of Martin Luther* (Minneapolis, Kirk House Publishers, 1998), 41.

²⁴ LW 52:179.

Henkien ilmestymisen suurin vaara perustui siihen, millaisia sanomia ne joskus välittivät uhreilleen. Monissa tapauksissa tällaiset henget tekeytyivät kuolleeksi omaiseksi, kuvailivat kiirastulen kauhuja ja pyysivät elossa olevia sukulaisiaan ostamaan sielunmessuja kärsimysten helpottamiseksi. Luther oli varma siitä, että tällaiset henget eivät olleet kuolleita sieluja, vaan vain valepukuisia paholaisia. Sekä Mooseksen laki että rikkaan miehen ja Lasaruksen kertomus osoittaa, että kuolleita ei lähetetä takaisin elävien maille kertomaan viestejä tuonpuoleisuudesta. Tällaisten selkeiden raamatunkohtien rohkea esiintuominen väistämättä ajaisi tiehensä sellaiset henget.

Mitä sitten tulisi ajatella siitä, että tällaiset kertomukset kaikesta huolimatta tuntuvat usein aika uskomattomilta meidän aikaamme verrattuna? Jo Luther itse ymmärsi, että monet totena kerrotut kummitusjutut olivat vain mielikuvituksen tuotetta. Mutta sen lisäksi hän uskoi että tämänkaltaiset ilmiöt joko tarkoituksellisesti tai pakosta alkoivat käydä harvinaisemmiksi ja harvinaisemmiksi. Kertoessaan lapsuusajastaan, Luther totesi:

Kun olin poika, oli vielä paljon noitia, jotka loihitivat karjaa ja ihmisiä – erityisesti lapsia. Nyt kun evankeliumi on tullut esiin, senkaltaisista asioista ei enää kuule kerrottavan, sillä evankeliumi ajaa paholaisen ja kaikki hänen lumouksensa pois niiden valtaistuimilta.²⁵

Sananjulistuksen vaikutus ei siten rajoittunut vain kirkkoon ja yhteiskuntaan, vaan se myös muutti henkien, noitien ja menninkäisten maailmaa, ajaen karkuun ja tukahduttaen nämä kaikkein dramaattisimmat Saatanan teot. Toisaalta Luther ymmärsi, että moisten ilmiöiden väheneminen oli osaltaan myös Saatanan oma valinta:

Paholainen ei pitkään vainoa kristittyjä taikatempuillaan. Hän on ylpeä henki joka tahtoo omistaa sydämet ja omattunnot voidakseen johtaa ihmiset uskomaan hänen valeisiinsa ja palvomaan häntä jumalanaan. Missä hän ei tätä kykene saavuttamaan, siellä hän ei kauaa viivy. Ennen vanhaan oli paljon henkiä ja peikkoja – ne pelottelivat ihmiset tekemään niiden vaatimusten mukaan. Näin oli siksi, että ihmiset eivät tunnistanee paholaista näiden olentojen takana. Mutta nyt kun hänet on tunnistettu, hän itse vetäytyy tällaisesta pelistä. Nyt hän etsii toisenlaisia keinoja lumotakseen ihmiset ja johtaakseen heidät harhaan. Tämän hän tekee nyt ruumiillisten räyhähenkiensä ja lahkolaistensa kautta.²⁶

Siten tällaisten ilmiöiden väheneminen tai kokonaan katoaminen on toisaalta seurausta Kristuksen sanan esiin murtautumisesta, toisaalta Saatanan omasta strategianvaihdoksesta. Luther uskoi, että hän eli siirtymävaihetta siinä tavassa jolla paholaisen työt tapahtuivat: ennen, hengellisen pimeyden aikana, Saatana oli vapaa käyttämään suurempia keinoja; nyt hän mukautti menetelmänsä vastaamaan uudistunutta tilannetta. 1500-luvusta tuli täten vedenjakaja keskiajan ja uuden ajan välillä myös tavassa, jolla Saatana toimi.

3. Saatanan hyökkäykset kristillistä kirkkoa vastaan

Toisena näyttämönä Saatanan teoille löydämme kirkon. Lutherin kirkkokäsitys painottaa Jumalan sanaa yli kaiken. Kirkko on aina sanan kirkko – se rakentuu sanan pohjalle, ja se säilyy kirkkona vain jos se kuulee sanaa; eikä vain kuule, vaan myös julistaa.

Sanakeskeisyydestä johtuen *Jumalan sana* on se kohta, jota vastaan Saatana keskittää hyökkäyksensä. Saatanan päämääränä ei kuitenkaan koskaan ole vain tuhota ihmisten uskoa Jeeskukseen, vaan enemmänkin *syrjäyttää* Kristus ja ottaa itselleen se paikka, joka Jumalalla pitäisi olla. Saatana ei tyydy vain hävittämään Jumalan kirkkoa, hän haluaa perustaa omansa. Tässä

²⁵ *Lectures on Galatians* (1535), LW 27:90.

²⁶ *Sermons on the Gospel of John* (1537), LW 24:76.

työssään hän hyökkää Jumalan sanaa vastaan, ei vain kritisoiden sitä, vaan *korvaten* sen omalla sanallaan.

Luther näki merkitykselliseksi sen, että paratiisin lankeemuskertomus alkaa sanoen: ”Ja käärme sanoi...” Paratiisissa Saatana apinoi Jumalaa lausumalla oman sanansa ja ohjaten ihmiset uskomaan siihen Jumalan sanan sijasta. Tästä lankeemuksesta syntyy Saatanan kirkko. Luther muutti omana aikanaan yleisen sanonnan ”Minne Jumala perustaa kirkkonsa, Saatana perustaa kapakan” muotoon ”Minne Jumala perustaa kirkkonsa, Saatana perustaa *kappelin*”. Muutos kapakasta kappeliin on hyvin tietoinen. Vaikka Saatana monin tavoin kiusaa ihmisiä karkeisiin lihallisiin synteihin, kuten juopotteluun, huorintekemiseen, varkauksiin jne., suurin kiusaus ja hänen kannaltaan suurin päämäärä on aina *väärän uskonnollisuuden* synnyttäminen.

Kun puhutaan Saatanan kirkosta, tai vaikkapa paholaisen uskonnosta, ei Lutherilla ole mielessä okkultistinen saatananpalvonta, ei ainakaan ensisijassa. Päinvastoin, Saatanan uskonnollisuus on usein ulkoisesti varsin sävyisää, miellyttävää, järkevää, ystävällistä. Siinä voidaan vaalia korkeita eettisiä arvoja ja voidaan pyrkiä inhimillistä elämää edistäviin päämääriin. Keskeistä on se, että nämä asiat esitetään ja niihin uskotaan *ilman Kristusta*. Ne jopa suorastaan syrjäyttävät Jumalan. Saatanan kirkko julistaa: ”me voimme olla hyveellisiä, onnellisia, sielunrauhan löytäneitä ihmisiä myös ilman kristinuskoa!”

Lutherille oli selvää, että tässä maailmassa paholainen toimii ja vaikuttaa kahdella tavalla, joita hän nimitti ”mustaksi perkeleeksi” ja ”valkoiseksi perkeleeksi”. Ensimmäinen näistä on karkeisiin julkisynteihin houkuttava, pelottava ja iljettävä piru. Valkoinen perkele taas on sitä, josta Apostoli Paavali puhuu sanoessaan Saatanan pukeutuvan ”valkeuden enkeliksi”. Näistä kahdesta valkoinen perkele on monin verroin vaarallisempi, koska häntä on vaikea perkeleeksi tunnistaa ja uskoa.

Luther näki teologiset vastustajansa suurelta osin juuri Saatanan työkaluina, olivat he sitten paavilaisia, zwingliläisiä tai hurmahenkiä. Lutherin maailmankatsomuksessa ei juuri jää tilaa jonkinlaiselle harmaalle ei-kenenkään-maalle. Jos julistaa Jumalan sanaa, silloin ihminen on Jumalan työkalu. Jos taas julistaa harhaa, julistaja tuolloin palvelee paholaista. Pyhä Henki ei voi johdattaa saarnaajia saarnaamaan Jumalan sanan vastaisesti.

Miten tällaista sanaa vääristelevää ja väärää uskonnollisuutta rakentavaa paholaista vastaan voidaan taistella? Vastaus: julistamalla selkeästi ja rohkeasti sitä samaa sanaa, jota paholainen koettaa parhaansa mukaan väännellä kieroon. Jumalan sana ei ole vain puhetta, vaan siinä on Kristuksen voima mukana. Lutherille saarnaaminen oli siis mitä suurimmassa määrin *eksorsistinen* teko, Saatanaa karkottava toiminto. Vaikka ihmisviisaudella tai diplomatialla ei kykenisikään vakuuttamaan ja pelastamaan harhaoppisia, Jumalan sana voi kuitenkin sen tehdä. Ja vaikeivät harhaoppiset opettajat kääntyisikään, heidän sokaisemansa ihmiset voidaan kuitenkin vielä pelastaa oikeaan uskoon.

Sana on se, joka tuottaa kaikki ihmeet ja vaikutukset, aikaansaa kaiken: manaa pois perkeleet, kuten pyhiinvaellus-perkeleet, ane-perkeleet, bulla-perkeleet, veljeskunta-perkeleet, pyhimys-perkeleet, messu-perkeleet, luostari-perkeleet, pappi-perkeleet, väkijoukko-perkeleet, kapina-perkeleet, harhaoppi-perkeleet, kaikki paavi-perkeleet, myöskin antinomisti-perkeleet.

Kuitenkin on turha kuvitella, että tällainen pois ajaminen olisi lempeä ja leppoisa tapahtuma. Pikemminkin Saatanan harhojen paljastaminen aikaansaa paljon porua, riitaa, hajaannusta jne. Tämä on samoin kuin Markuksen evankeliumin 1. luvussa, kun pahat henget joutuvat *ulvoen* poistumaan riivatusta miehestä synagogaan.

Saatana, puolustautumiskeinonaan tällaisessa tilanteessa, vetoaa kirkon yhtenäisyyteen ja rauhaan. Hän koettaa saada valheilleen edes jonkinlaisen kotipaikkaoikeuden ja rauhallisen

rinnakkaiselon mahdollisuuden. Jumalan lyhentämättömän sanan julistajaa vastaan hän vyöryttää syytökset kirkon hajottamisesta ja riidan kylvämisestä.

Onkin kaksi termiä, jotka Lutherilla hyvin kuvaavat valkoisen perkeleen edustamaan asennetta: toisaalta on *spekulatiivinen teologia*, eli ihmisjärkeen perustuva viisastelu, jonka valtaan juuri Sveitsin reformoidut olivat langenneet. Toisaalta oli ”lihallinen viisaus” eli *prudencia carnis*, joka tarkoitti sellaista käytännöllistä ”maalaisjärkeä” ja lihalliseen ymmärtämiseen perustuvaa kohtuullisuudentajua. Sitä edustivat ne Lutherin arvostelijat jotka kyllä myönsivät kirkon ongelmakohdat, mutta torjuivat luterilaisten linjan ”liian radikaalina” ja ”yhteyttä hajottavana”. Kuinka selvästi tämä on meidänkin aikanamme näkyvissä!

4. Saatana yksittäistä kristittyä vastaan

Yksittäisen kristityn kohdalla Saatana näyttäytyy kahdessa roolissa, jotka jo edellä mainittiin. Toisaalta hän esiintyy mustana perkeleenä, houkuttellen ihmistä kaikenlaiseen syntiin ja hengelliseen laiskuuteen. Uskovan kohdalla hän kuitenkin useammin näyttäytyy *valkoisena perkeleenä*. Tällöin hän on pyhistä pyhin, ja syyttää ihmistä tämän synneistä. Huono omatunto ja siitä kumpuava itseinho ja hengellinen epätoivo ovat Saatanan tavoite. Hän tahtoo synnyttää sellaista katumusta, joka ei suinkaan vie ihmistä lähemmäs Kristuksen ristiä, vaan pois sieltä. Saatanan sanoma syntiselle ihmiselle on: ”Sinä olet niin suuri syntinen, ettei Jumala tahdo enää sinua.” Luther kirjoittaa:

Kun hän on onnistuneesti saanut sinut lankeamaan, hän välittömästi nostaa syytteen meitä vastaan sanoen: ”Etkö näe millainen sinun sydämesi onkaan! Etkö olekin syntinen?” Tämä meidän täytyy, tietenkin, hyväksyä todeksi. Mutta sitten hän vetää johtopäätöksen: ”Eikö siten olekin totta, että Jumala on sinulle vihainen? Miten muuten hän voisiakaan tuntea syntiä kohtaan?” Jos annat periksi tälle syytökselle piirunkaan verran, Saatana kukistaa sinut. Todellakin, hän on murhannut monta kristittyä tällaisella hyökkäyksellä.²⁷

Saatana ei koeta riistää uskovalta evankeliumia kokonaan, vaan hänelle riittää, että hän saa kristityn uskomaan, etteivät Jumalan lupaukset kuitenkaan koske *juuri häntä*.

Keskiajalle oli tyypillistä uskoa, että saatanalliset hyökkäykset kohdistuivat sinne, missä oli paljon syntiä. Synti ikään kuin hajullaan houkutteli pahat henget paikalle. Luther edustaa tässä täysin päinvastaista kantaa. Siellä, missä ihmiset elävät synnissä ja paatumuksessa, ei Saatanan ahdistuksia ole – siellä vallitsee lihallinen rauha ja tyytyväisyys. Vaan siellä, missä synnit tunnustetaan ja kadutaan, niistä tehdään parannusta ja uskotaan Kristukseen, sinne Saatana keskittää voimansa. Lutherille ihmisen ongelma ei perimmältään (enää) ole hänen syntinsä, vaan hänen epäuskonsa. Saatanan tavoite on siis aina hyökätä uskoa vastaan.

Tällaisten hyökkäysten kohteeksi joutuessaan kristityn tulee ensisijassa tunnistaa, että häntä ei nyt kiusaa Jumala, vaan Saatana. Tällöin ongelma voidaan käsitellä oikein. Saatanan ahdistuksen alla pakeneminen yhä syvempään katumukseen ei auta, sillä juuri sitä Saatana pyrkiikin tekemään. Sen sijaan kristityn tulee sivuuttaa Saatanan syytökset evankeliumiin turvaten.

Erityisenä keinona tässä on Lutherin usein sielunhoitokirjeissään suosittama ”Saatanan pilkkaaminen”. Tämä neuvo on hyvin ymmärrettävissä kun muistaa millaisille ihmisille se annetaan. Lutherin aikalaisille Saatana oli hyvin todellinen, kauhistuttava olento. Pilkanteko antoi kristitylle rohkeutta ahdistuksen keskellä. Luther saattoi kertoa sanoneensa Saatanalle: ”jollei sinulla ole järkevämpää sanottavaa, rakas Perkele, saat puolestani pussata varvastani!” tai ”Ei minulla ole aikaa sinulle, paholainen, minun pitää nyt tutkia Jumalan sanaa.”

²⁷ *Commentary on Psalm 90* (1541), LW 13:109-110.

Paholainen yrittää saada uhrinsa unohtamaan, että Jumala jakaa armoaan ilmaiseksi, sulasta hyvydestään. Tässä tavoitteessa onnistuakseen Saatana syyttää uhriaan kunnes saa tämän omantunnonaraksi, uupuneeksi ja lopulta epätoivoiseksi. Keino selvitä tällaisesta on tietoisesti kieltäytyä kuuntelemasta näin ahdistetun omantunnon ääntä. ”Meidät nujerretaan, jos liiaksi pelkäämme lankeamista johonkin syntiin”, Luther kirjoittaa. Voidakseen vaientaa Saatanan, kristityn täytyy tulla lopulta jopa välinpitämättömäksi syntinsä suhteen. Luther kirjoittaa sielunhoitokirjeessään ahdistuneelle ystävälle:

Jos paholainen sanoisi: ”älä juo”, sinun pitää vastata hänelle: ”Juuri sen tähden, että sinä kiellät, minä nyt juonkin – ja juonpa vielä paljon!” Ihmisen tulee aina toimia päinvastoin kuin Saatana käskee. Jospa voisinkin tehdä jonkin pienen, nimellisen synnin vain pilkatakseni Saatanaa, osoittaakseni etten tiedosta mitään syntiä. Kun Saatana hyökkää ja piinaa meitä, meidän täytyy kokonaan laittaa syrjään Jumalan kymmenen käskyä. Kun Saatana heittää syntimme meidän kasvoillemme ja julistaa meidän ansaitsevan helvetin ja kuoleman, meidän tulee vastata: ”Myönnän kyllä, että ansaitsevan helvetin ja kuoleman. Mitä sitten? Sillä tiedän erään, joka kärsi ja sovitti minun syntini. Hän on Jeesus Kristus, ja missä hän on, siellä minäkin olen!”²⁸

Tarkoitus Jumalan käskyjen syrjään panemisessa ei ole se, että uskovasta tulisi jotenkin lainkieltäjä ja paatunut. Luther tarkoittaa sitä, että Saatanan kanssa kinastellessamme emme saa alkaa väitellä synnistä emmekä saa kuunnella kun hän meitä syyttää. Saatana operoi aina lain ja lakihenkisyyden tasolla, ja kristityn täytyy yksinkertaisesti kieltäytyä keskustelemasta hänen kanssaan silloin kun keskustelun sävy on tuollainen – sillä tuollaisessa keskustelussa Saatanan on voittamaton. Sen sijaan Kristityn tulee siirtää huomio pois kaikista teoista ja keskittyä Kristukseen. Saatanaa vastaan täytyy asettaa Kristuksen kaikki-riittoisa uhri. Tätä taustaa vasten ymmärrämme mitä Luther tarkoitti kirjoittaessaan omantunnonaralle Melanchthonille:

Jumala ei pelasta ihmisiä, jotka vain kuvittelevat olevansa syntisiä. Ole syntinen ja tee rohkeasti syntiä – mutta usko ja iloitse Kristuksessa vielä rohkeammin, sillä hän on voittanut synnin, kuoleman ja maailman. Niin kauan kuin olemme tässä maailmassa, me teemme syntiä. Mutta mikään synti ei erota meitä karitsasta, ei vaikka tekisimme aviorikoksen ja murhan tuhannesti päivässä. Luuletko että lunnaat, jotka meidän synneistämme maksettiin, ovat muka liian vähäiset? Rukoile siis rohkeasti – sinäkin olet suuri syntinen!²⁹

Tämä on Saatanan pilkkaamista terävimmillään, julmimmillaan. Hän menettää tällöin kykynsä syyttää ja hänet riisutaan aseistaan. Hänen valtansa hänen uhreihinsa riistetään, ja hänen on pakko paeta.

²⁸ *Letters of Spiritual Counsel*, 86-87.

²⁹ Letter to Philipp Melanchthon (August 1, 1521), LW 48:282.

Päätös: paholaisen uudelleenlöytäminen jokapäiväisessä elämässä

Moderni luterilaisuus helposti ymmärtää väärin regimenttijaon niin, että lopulta sekä Jumala että paholainen suljetaan henkien maailmaan, fyysisen todellisuuden ulkopuolelle. Lutherin käsitys demoneista ja niiden työstä osoittaa, että tällainen eristäminen ei ole mahdollista. Saatana ei rajoita hyökkäyksiään vain uskonnolliseen kenttään, vaan ”hapattaa koko maailman” ja näin ollen jaottelu ”hengelliseen” ja ”maalliseen” osoittautuu mahdottomaksi. Maallinen *on* hengellistä ja hengellinen on *maallisessa*. Jaottelu luonnolliseen ja yliluonnolliseen sulaa pois.

Pastoraaliteologian alueella sovellukset ovat moninaiset. Ensinnä, rukouselämässä tulee palata takaisin katekismuksen omaan rukoustapaan: ”varjele ettei se paha vihollinen minusta mitään voittaisi”. ”Paholaispuhe” pitää ottaa uudelleen mukaan saarnaamiseen ja sielunhoitoon. Tätä kautta seurakuntalaiset voivat oppia vähitellen ymmärtämään koko maailman syvästi *hengellisen* luonteen – jopa arkipäivän elämässä. Jako ”normaaliin elämään” ja ”hengelliseen elämään” voidaan vähitellen poistaa. Tämä on välttämätöntä, jotta voidaan säilyttää tai palauttaa ajatus maallisesta kutsumuksesta *pyhänä ja hengellisenä* palvelutehtävänä. Samalla opitaan näkemään Jumalan kädenjälki kaikessa luodussa hyvässä. Saatanan tunkeminen ”uskonnon” vankiselliin on usein tehnyt Kristuksesta hänen sellitoverinsa – Jeesus poistetaan arjesta ja siirretään varastoon, esiin otettavaksi aina seuraavan hartauden tarpeisiin.

Lutherin käsitystä Saatanasta ei voi kunnolla ymmärtää ilman hänen käsitystään *ristinteologiasta*. Paholainen on Jumalan työkalu, jolla ”vasemman käden työ” toteutetaan: syntinen, ylpeä, vanha ihminen luhistetaan ja pakotetaan tarvitsemaan Jumalan armoa. Näin Saatana kaikessa joutuu toimimaan Jumalan suunnitelmien edistäjänä.

Tällaista pahuutta ei Jumala voi meistä juuria muuten kuin kärsimyksen kautta. Siksipä hänen täytyy jatkaa meidän kurittamistamme, jotta uskomme voisi kasvaa ja voimistua ja tuoda Vapahtajan syvemmälle sydämiimme. Niin kuin emme selviä ilman ruokaa ja juomaa, emme myöskään selviä ilman vaikeuksia ja kärsimystä. Niinpä meitä täytyy joko Saatanan vainota, tai sitten meitä koettelee salaisempi ”pistin lihassa”, kuten Paavali valitti. Koska on siis parempi kantaa ristiä kuin olla ilman sitä, ei kenenkään tule pelätä tai välttää sellaista. Onhan teillä vahvat lupaukset, joilla lohduttaa itseänne. Eikä evankeliumi voikaan tulla esiin, paitsi ristin kärsimyksessä ja sen kautta.

Ihmisten ei siten tulekaan yrittää kokonaan vapautua Saatanasta – se ei ensinnäkään ole mahdollista, ja toisekseen: Saatanakin täyttää lopulta Jumalan tarkoitusperät. Elämä ilman saatanaa olisi elämää ilman menetystä, kärsimystä ja huolta. Ja vaikka sellainen ehkä kuulostaisi hyvältä, se kuitenkin ihmisen langenneisuuden tähden tarkoittaisi myös hengellistä pimeyttä ja ylpeyttä.

Lutherin demonologia on monin osin yhtenevää aiempien kristittyjen kilvoittelijoiden kirjoituksiin. Yhteistä erämaaisien ja mystikkojen kanssa Luther opettaa, että pajojen henkien hyökkäykset kohdistuvat ennen muuta niihin, jotka elävät hurskaasti.

Luther kuitenkin ottaa demonologian vielä vakavammin kuin häntä edeltäneet teologit. Saatana ei ole vain hurskaiden munkkien vihollinen, vaan ulottaa hyökkäyksensä kaikkiin säätyihin kaikissa kutsumuksissa. Ei tarvitse hakeutua erämaahan taistelemaan demonien kanssa – ne ovat läsnä arjessa. Saatana ei tyydy kiusaamaan vain yksilöitä, vaan pyrkii hävittämään koko kristillisen kirkon joko heresioiden tai vainon kautta. Näin *jokaisesta kristitystä* tulee ”Jumalan atleetti” – tahtoi sitä tai ei. *Militia Christi* muuttuu – jos tällaisen analogian saa tehdä – vapaaehtoisarmeijasta asevelvollisuusarmeijaan.

Taistelussa aseena ovat puhtaasti saarnattu Sana, sakramentit ja uskova rukous – näiden teho on vääjäämätön. Mutta tässä elämässä Kristuksen voima on usein salattua kristityiltä. Vaikuttaa siltä, että

lopulta Paholainen väistämättä voittaa, eikä edes Kristus voi häntä kukistaa. Sellaisina hetkinä kristityille kerrotaan sama kuin israelilaisille Punaisen meren rannalla: ”Herra sotii teidän puolestanne, olkaa te hiljaa!” (2. Moos. 14:14). Sana säilyy, vaikka se onkin ”heikko ja surkea sana”. (Huomionarvoista onkin juuri Jumala omi linnamme -virren 3. säkeistön *Wortlein* -diminutiivi. ”Sananen” kaataa ne.)

Jumalalta Saatanan kautta tuleva harjoitus johtaa Luterilaiseen versioon erämaaisien tavoittelemasta *apatheiasta* ja *hesychiasta*. Tämä *hesykie* on rauhaa ja turvallisuutta, joka perustuu kahteen järkähtämättömään totuuteen: me olemme kurjia syntisiä ja Kristus on armollinen Vapahtaja. Kun kristitty kasvaa kiinni tähän uskoon ja se pääsee läpäisemään koko hänen elämänsä ja ymmärryksensä, Saatanan on käytännössä riisuttu aseista. Hänen voimansa ja valtansa uhriin on murtunut, ja mitä tahansa hän koittaakaan, Kristitty voi Lutherin sanoin sanoa:

Paholainen, miksi sinä vielä taistelet? Jos koetat kiistää minun hyvät tekoni ja pyhyteni Jumalan edessä, niin eihän minulla mitään sellaista olekaan. Minun voimani ei ole minun, vaan Herra on minun väkevyteni. Jos koetat syyttää minua synneistäni, ei minulla niitäkään ole. Syytä Jumalaa kunnes olet saanut tarpeeksesi. En tiedä mitään synnistä tai pyhydestä minussa. En tiedä mistään muusta kuin Jumalan voimasta minussa.

Lopulta eivät siis vain synnit, vaan myös pyhyys ja hyvät teot on heitettävä ulos omantuntonne tajunnasta. Sen mukana menköön myös järkevyyt, akateeminen maine, ihmissuosio – jos ovat mennäkseen. ”Minkä paholainen sitten voi, kun hän kohtaa niin alastoman sielun, ettei se välitä synnistä eikä pyhydestä? Hänen täytyy silloin luopua taidostaan paisutella syntejä ja kiistää hyviä tekoja. Hänen eteensä nousee Jumalan oikea käsi, ja se hänen on jätettävä rauhaan.”